



SPROSTREDKOVANÉ UČENIE

Časť 3: Teória sprostredkovaného učenia

V súčasnej pedagogike sa sprostredkované učenie teší veľkému záujmu. Sprostredkované učenie je taký spôsob učenia, pri ktorom sprostredkovateľ aktívne vstupuje medzi podnety prostredia a učiaceho sa (dieťaťa). Cieľom je vytvárať trvalé zmeny v myslení dieťaťa. Od ostatných foriem učenia sa odlišuje viacerými špecifikami, ktoré charakterizujú interakciu medzi dieťaťom (žiakom) a sprostredkovateľom (učiteľom). Nie pri každej interakcii žiaka a učiteľa dochádza k sprostredkovanému učeniu. Úmyselne využívané parametre sprostredkovania a ich vzájomná súhra vytvárajú pri interakcii učiteľa a žiaka skúsenosť sprostredkovaného učenia.

Feuerstein pomenováva tri parametre sprostredkovania:

1. **Zámernosť a vzájomnosť:** kľúčový parameter, podľa ktorého sprostredkovateľ musí mať zámer vstúpiť medzi dieťa a podnet. Má vedieť, čo chce dieťaťu povedať, ukázať alebo ho naučiť. Má mať jasný cieľ, ktorý je schopný vysvetliť a predstaviť tak, aby dieťa zaujal. Feuerstein považuje za veľmi dôležité, aby sprostredkovateľ/učiteľ objasnil dieťaťu svoj výučbový zámer. Zo sprostredkovateľa a žiaka sa majú stať partneri a spolupodieľať sa na riešení úlohy. Sprostredkovateľ podnety vyberá a snaží sa iniciovať, motivovať dieťa, aby ich správne spracovalo. Necháva pritom dostatočný priestor na aktivitu a iniciatívu dieťaťa. Dôležité je, aby dieťa úlohu dovedlo do úspešného konca. Dieťa sleduje, číta reč tela sprostredkovateľa. Spolupráca je úzka a vzájomná. Vzájomnosť môže mať rôzne formy, v závislosti od veku alebo potrieb učiaceho sa dieťaťa. Prejavom vzájomnosti je akékoľvek vyjadrenie ochoty a záujmu dieťaťa aktívne spolupracovať.

Pri vyučovaní prostredníctvom Feuersteinovej metódy Inštrumentálneho obohacovania sa deti pomocou inštrumentov stretávajú s rôznymi pojmmami, ktoré sú pre nich nové. Výučbovým zámerom sprostredkovateľa je, aby deti týmto novým pojmom porozumeli a naučili sa ich. Napr. pri inštrumente „Spájanie bodov“ sa už malé deti stretávajú s pojmmami ako trojuholník, štvorec, priamka, rovnobežky.

Pomocou príkladov z každodenného života (okno, stôl, dvere...) sa deti učia nielen používať tieto pojmy, ale zároveň ich aj vnímať ako súčasť bežného života (napr. tvary, ktoré vzniknú pri krájaní koláča, pri práci s drevom, tvary rôznych dopravných značiek...).

2. **Prenos (transcendencia):** cielená snaha sprostredkovateľa, aby dieťa svoje novo nadobudnuté poznatky, skúsenosti, riešenia rozšírilo aj na ďalšie podobné príklady. Sprostredkovateľ popri tom dieťa uvádza do širšieho kultúrneho a historického kontextu. Prenos je považovaný za prirodzenú potrebu ľudských spoločenstiev a kultúr odovzdávať svoje hodnoty a tradície budúcim generáciám. Napríklad rodičia veľmi často rozprávajú svojim deťom príbehy z rodinnej histórie, o príbuzných, ktorých deti osobne nepoznali, o udalostiach, ktoré sa stali, keď ešte deti neboli na svete. Učiteľ tento parameter – prenos - aplikuje zámerne.

Pri práci s inštrumentmi FIE sa stretávame s rôznymi dedukciami a závermi, ktoré vyplynú z jednotlivých úloh, ktoré deti plnia. Tieto dedukcie a závery sa potom sprostredkovateľ snaží prepojiť s bežným životom dieťaťa. Napr. ak dieťa pracuje s bodmi, ktoré pospájaním vytvoria nejaký obrazec, sprostredkovateľ vedie dieťa k hľadaniu riešenia. Určité usporiadanie bodov môže byť „kódom“, „identifikátorom“ nejakého obrazca. Následne učiteľ vedie s dieťaťom diskusiu o kódoch, kódovaní a tak prenáša prijaté informácie do reálneho života: „Kde sa môžeme stretnúť s kódovaním?“, „Aké kódy poznáme?“, „Môže byť meno dieťaťa kódom?“ (meno identifikuje osobu) a podobne.

3. **Sprostredkovanie významu:** veľmi dôležitým faktorom pri sprostredkovanom učení je emocionálny náboj medzi sprostredkovateľom a dieťaťom, ktorý uvádza do pohybu celý kognitívny proces. Dieťa vďaka prežívaným emóciám lepšie chápe sprostredkované vedomosti a stotožňuje sa s nimi. Sprostredkovateľ musí reagovať na otázky typu „Prečo je to dôležité, prečo sa to musím učiť?“ Jeho úlohou je viesť dieťa k tomu, aby hľadalo príčiny a účel javov a udalostí. Pochopením významu sa neutrálne podnety premenia na zmysluplné a aktivujúce motivačné sily. Sprostredkovanie významu prebieha pri všetkých aktivitách, pri ktorých sa dospelý človek snaží dieťaťu priblížiť význam činností a hodnôt a pomáha, aby si dieťa tvorilo svoje vlastné významy. Absencia sprostredkovania významu dieťa ochudobňuje o motiváciu a poznanie hodnôt, oberá ho o chuť hľadať zmysel života. V priebehu života musí človek riešiť rôzne zmeny a výzvy, ktoré bez vytvárania významov nie je schopný prekonať a vyriešiť.

Pre deti, s ktorými som pracovala, resp. pracujem, je otázka významu vykonávanej práce veľmi dôležitá. Väčšinou je pre ne daná aktivita ťažká, nezmyselná, nerozumejú jej. Preto pri všetkých spoločných aktivitách spoločne preberáme význam toho, čo deti práve robia. Spoločne popisujeme činnosti, hľadanie riešení, rozprávame sa o tom, čo ich motivuje k tomu, aby dokončili zadanú úlohu. V jednej skupine sme



rozoberali význam rodiny. Dospeli sme k zaujímavým dedukciám. Napríklad. rodina je potrebná k tomu, aby nás podporila, rodina je pre dieťa prvým kontaktom s okolím, rodina sa o nás stará, súčasťou rodiny nie je len mama, otec a súrodenci, ale aj babka a dedko, bratrance a sesternice, tety a ujovia, rodina nás vychováva, rodina pomáha pri začlenení sa do kolektívu a spoločnosti ako takej, rodina je pre nás dôležitá. A napokon dostali žiaci v skupine nasledovnú úlohu: „Zahrajte príbeh o tom, ako by vyzeral váš život, keby ste nemali rodinu.“ Deti predvádzali to, že mnohé z nich by nikdy neobjala ich mama, otec by s nimi nikdy nešiel do lesa na bukvice, nemali by sa s kým hrať, večer by išli do postele samé... a pod. Napokon sme skonštatovali, že rodina je veľmi dôležitá pre náš život a je potrebné si ju vážiť a chrániť.

Okrem vyššie spomínaných troch základných parametrov potrebných pre skúsenosť sprostredkovaného učenia, Feuerstein popisuje ešte ďalších deväť parametrov. Určujú ich situácie a udalosti, v ktorých sa dieťa nachádza. Tvoria príležitosť k rozširovaniu a posilneniu cieľov sprostredkovania. Ich výber nemusí byť taký prísny, no je potrebné mať ich pri sprostredkovaní na pamäti.

Sprostredkovanie vnímania kompetencie

Sprostredkovateľ vytvára dieťaťu také situácie, v ktorých dieťa zažije pocit vlastnej objektívnej kompetencie. Tvorí podmienky rozvíjajúce schopnosti a zručnosti, v ktorých dieťa zvládne stanovené úlohy. Pomáha dieťaťu doceniť seba samého a budovať vlastné sebavedomie v oblastiach kde je dieťa kompetentné, ale dostatočne to nevníma.

V rámci aktivít školského klubu FIE v komunitnom centre sú deti zapojené do spolupráce pri realizovaní zadaných úloh. Rozdávajú inštrumenty FIE, ceruzky, dohliadajú na poriadok v miestnosti, kde pracujú, a tým je posilňované ich sebavedomie v tom, že sú schopné správne prečítať meno a inštrument dať správne dieťaťu; že každé dieťa bude mať na začiatku práce všetky potrebné pomôcky; keď odchádzajú z miestnosti, je pripravená a v poriadku pre ďalšie aktivity... každá splnená úloha je odmenená pochvalou a ocenením kvalít dieťaťa. Dieťa tak začína vnímať seba samého pozitívne a uvedomuje si, že je schopné plniť zadané úlohy a to nielen v priestoroch komunitného centra, ale aj v školskom, či domácom prostredí.

Sprostredkovanie ovládania správania

Sprostredkovateľ sa snaží zabrániť dysfunkčnému správaniu, ktoré odvádza pozornosť dieťaťa. Pomáha vyvolať správanie, ktoré je zablokované alebo ho nemá dieťa dostatočne osvojené. Vedie dieťa k sebaregulácii, k práci bez impulzivitu. Sprostredkuje dieťaťu zmysel a význam práce, ktorá nie je zameraná iba na výsledok alebo rýchlosť riešenia.

Inštrumenty FIE vedú deti k systematickej a sústredenej práci. Deti sledujú jednotlivé kroky, aby napokon mohli vypracovať správny výsledok. Touto systematickou a sústredenou prácou sa potláča ich impulzivita a učia sa sebaovládaniu. Pri práci s inštrumentom Usporiadanie bodov sa musia deti sústrediť na jednotlivé body, ich rozloženie, na to, čo im jednotlivé obrazce pripomínajú (trojuholník, štvorec), jedine tak budú vedieť správne spojiť body. Okrem toho v inštrumente musia sledovať veľkosť, farbu bodov a aj ich počet. Tu vidia, že rýchla a nesústredená práca nevedie vždy k správne výsledku.

Sprostredkovanie zdieľania (podelenia sa o svoje myšlienky)

Zdieľanie odráža potrebu jedinca byť v kontakte s inými. Sprostredkovateľ vyzýva dieťa, aby svoje myšlienkové pochody nahlas pomenovalo. To dieťaťu umožňuje náhľad do vlastných myšlienkových procesov, čiže dochádza k metakognícii (pojem, ktorý označuje schopnosť jedinca premýšľať a uvažovať o vlastných myšlienkových procesoch, predovšetkým s cieľom zlepšiť svoje kognitívne schopnosti).

Sprostredkovateľ povzbudzuje dieťa, aby sa podelilo so svojimi pocitmi, aby sa aktívne zúčastňovalo učebného procesu. To prispieva k rozvoju ďalších zručností (komunikatívnosť, schopnosť správne formulovať myšlienku).

Medzi inštrumentmi FIE sú aj také, kedy deti na základe obrázkov vyjadrujú svoje pocity a postoje nahlas, spoločne hľadajú odpovede na určené úlohy. Patrí k nim napr. inštrument Ilustrácie, Urči emóciu (Basic), Porovnaj a odhaľ absurdity (Basic). Pri týchto inštrumentoch sa deti učia zdieľať svoje myšlienky a pocity pomocou farebných obrázkov, ktoré v nich vyvolávajú rôzne pocity, otázky, potrebu nájsť odpovede. V inštrumente Porovnaj a odhaľ absurdity sa deti stretávajú takmer s nereálnymi zobrazeniami rôznych situácií a sú vedené k tomu, aby ich nielen komentovali, ale zároveň spoločne s učiteľom rozmýšľajú, či tieto absurdné situácie môžu nastať aj v reálnom živote. Napr. obrázok malého somárika, ktorý ťahá veľký plne naložený voz do kopca a oproti nemu ide veľký osol s malým vozíkom dolu kopcom Učiteľ vedie deti k poznaniu toho, že práve takáto situácia môže byť veľmi reálna a skutočná . Jedným z možných sprostredkovaní je, že učiteľ vysvetlí deťom, výsledkom je, že niekedy malé veci v našom živote riešime s obrovskými ťažkosťami a nevieme nimi pohnúť, pokiaľ nepoznáme spôsoby riešenia, kým ťažké veci vieme niekedy vyriešiť s ľahkosťou a nadhľadom, keď sme niečo podobné už zažili, alebo sme sa stretli s riešením niekde inde.

Sprostredkovanie vnímania individuality a psychologických odlišností

V istom zmysle je toto kritérium opakom zdieľania, pretože predstavuje potrebu človeka vyjadriť svoju vlastnú jedinečnosť. V živote človeka nastane mnoho okolností, kedy zažije odlišnosť. Úlohou sprostredkovateľa je využiť, vyjadriť a túto jedinečnosť tak upevniť. Deti sú sprostredkovateľom vedené k rešpektovaniu druhých.

Pri inštrumente Porovnávanie pracujeme so skúsenosťami detí, ktoré majú a poznajú a s určitým vzorcom spracovania niektorých podnetov na základe vlastných, jedinečných a individuálnych skúseností. Deti sa stretávajú s odlišným vnímaním rovnakých vecí a úlohou sprostredkovateľa je viesť deti k poznaniu, že odlišné vnímanie nie je nesprávne. Práve odlišnosti nám pomáhajú vytvárať jedinečný celok. Pri práci na str. 1 v uvedenom inštrumente majú deti určiť, čo majú dané obrázky spoločné a čo ich odlišuje. V diskusii s deťmi vzniká široké spektrum názorov na to, čo majú uvedené obrázky spoločné a čo ich odlišuje. Toto spektrum názorov vyviera z rôznych skúseností detí (či sa už stretli s daným objektom na obrázku, alebo nie, či sa ho už v realite mohli dotknúť, alebo sa mohli naň iba pozeráť, či daný objekt mohli ochutnať, alebo jeho chuť je pre nich neznáma a pod.). Učiteľ vedie deti k tomu, aby vnímali rôzne postoje, pohľady a názory pozitívne a vedie ich tak k rešpektovaniu druhých i svojej vlastnej jedinečnosti.

Sprostredkovanie hľadania, stanovenia a dosahovania cieľov

Sprostredkovateľ dieťaťu pomáha uvedomiť si, že nekonáme náhodne, ale s určitým cieľom a zámerom. Stanovenie cieľov a plánovanie sú nevyhnutné predpoklady pre samotný rozvoj. Sprostredkovaním hľadania a výberu cieľov sa život dieťaťa obohacuje a stáva sa zrozumiteľnejším.

*Stanovenie si cieľa a cesty k nemu, teda plánovanie jednotlivých krokov, ako vytýčený cieľ dosiahnuť, je jednou z veľmi zaujímavých úloh sprostredkovateľa. Keď som s mojimi mentorovanými dievčatami (Evkou, Monikou a Ľubkou) pracovala na prvom inštrumente z FIE – Usporiadanie bodov – prišli sme postupom času k inštrumentom s úlohami, kde už nestačilo sa spoliehať na presnosť tvarov, ale bolo potrebné postupným zisťovaním, porovnávaním, hodnotením, zbieraním informácií prísť na riešenie. A k tomu už bolo potrebné povedať si nielen cieľ, ale aj postupné kroky ako cieľ dosiahnuť (cieľ: obrazec, ktorý vznikne správnym pospájaním bodov; kroky: **nový tvar** – s dievčatami sme rozoberali, čo nám pripomína; **hľadali sme pomôcku (nápovedu)** – dievčatá pri pohľade na obrazec spoločne hľadali niečo, čo im pomôže ho nakresliť = čiary, body, farba, vzdialenosť bodov; **kreslenie podľa predlohy** – dievčatá sa naučili pracovať s predlohou a porovnávali s ňou tvar, ktorý kreslili spájaním bodov; **správne vyriešenie úlohy** – výsledkom bolo správne vypracovanie strany, čo si potvrdili aj vzájomným porovnaním výsledkov). Tu vznikol priestor rozprávať sa o cieľoch, ktoré máme vo svojich životoch (najmä Evka a Monika – dokončenie školy a úspešne zmaturovať) a tiež o potrebe plánovať kroky, ktorými sa dostaneme k vytýčenému cieľu (pravidelná školská dochádzka, písanie si domácich úloh, pravidelná príprava do školy, dobré študijné výsledky, úspešná maturita...).*

Sprostredkovanie náročnosti

Cieľom výchovy je priviesť dieťa do kontaktu s novými, možno zložitými a neznámymi skúsenosťami. Sprostredkovateľ zhodnotí možnosti situácie s ohľadom na náročnosť, prípadne buduje skúsenosti, kedy nové, zložité či neznáme podnety môžu byť vhodne spracované berúc do úvahy výsledok a zameranie. Snaží sa u detí o posun od „nikdy som to nevidel, nepočul, nerobil“ k „ukážte mi, ako sa to môžem naučiť.“

Pre deti z chudobných marginalizovaných komunít je ťažké zorientovať sa v nových podmienkach či novom priestore školy, inštitúcií, ktoré fungujú podľa pravidiel strednej triedy. Prostredníctvom FIE inštrumentov a sprostredkovaného učenia sa tieto deti učia spoznávať pre nich doteraz neznáme veci, ako napr. porozumenie a pochopenie niektorých pojmov a ich správne použitie pri zadanej úlohe. Ak na počiatku práce s jednotlivými inštrumentmi je vhodné upevňovanie pojmov, v určitom momente učiteľ ustúpi od tejto stratégie a pristúpi ku zložitejším stratégiám, ako porovnávanie, kódovanie, ale aj vcítenie sa, vedie deti k rozhodovaniu sa. Keď sme pracovali s dievčatami na inštrumentoch, spoločne sme sa dopracovali k im doteraz neznámym postupom a spôsobom konania, či riešenia zadaných úloh

– napr. keď sme sa dostali k dôležitosti vedieť sa správne rozhodnúť, čo je možné len na základe našich skúseností, zozbieraných poznatkov, porovnávania či vcítania sa, predložila som dievčatám myšlienku, či sa vždy na základe všetkých daností rozhodneme správne. Výsledkom bola diskusia o tom, že častokrát naše rozhodnutia ovplyvňujú situácie, v ktorých sa nachádzame (napr. chudoba, spoločenské vylúčenie, dobré postavenie.....), pocity, ktoré prežívame (smútok, radosť, spokojnosť...) a tiež očakávania iných ľudí (predsudky, negatívny postoj, pozitívny postoj a pod...). A práve poznanie toho, že naše rozhodnutia nie sú len našimi rozhodnutiami, bolo pre dievčatá novou skúsenosťou.

Sprostredkovanie uvedomenia schopnosti meniť sa

Sprostredkovateľ sa zameriava na pomoc dieťaťu, aby rástlo psychologicky a mentálne zvnútra. Vedie dieťa k poznaniu zmien, ktoré sa objavujú na jeho osobnosti a videniu seba ako toho, kto sa mení, kto je schopný sa meniť, kto je motivovaný a sám seba podporuje v tom, aby skúšal ďalšie zmeny.

Mentorka stredoškolskej študentky, lektorka FIE metódy: „Pri stretnutiach s mojou chránenkyňou Evkou sme sa rozprávali o možnostiach po ukončení štúdia. Jej druhá mentorka ju povzbudzovala k tomu, aby sa nebála ísť niekam inde vyskúšať napr. dobrovoľníctvo, ktoré je v zahraničí veľmi cenené, alebo aby sa nebála vycestovať za prácou, brigádou aj do zahraničia. Evka sa stretla pri našich spoločných stretnutiach aj s mojimi postojmi a názormi, ale bála sa vyjsť zo známeho prostredia von. Postupne ubehol štvrtý ročník, úspešne zmaturovala a túžila sa zamestnať. Keď jej bola ponúknutá práca v neziskovej organizácii, bola presvedčená, že bude pracovať v komunitnom centre vo svojej dedine, vzdialenej asi 35 kilometrov od Košíc. Napokon sa pred ňou otvorila možnosť pracovať v komunitnom centre v Košiciach na Luníku IX. Ľahké či ťažké rozhodnutie? Povzbudzovala som ju, aby sa nebála tejto skúsenosti, ale naopak, aby to, čo vedela z teórie (že zmena je možná a všetko nové nám rozširuje rozhľad a vnútorne nám pomáha rásť) použila prakticky. Dnes pracuje práve na Luníku IX a pomáha iným deťom, aby sa nebáli zmien a nových vecí, ale videli v nich nové možnosti a príležitosti.“

Sprostredkovanie hľadania pozitívnych alternatív

Sprostredkovateľ vedie dieťa k interakcii so svetom pozitívnym a konštruktívnym spôsobom. Prináša energiu a silu do ďalšej práce. Poznanie, že je niečo možné, vedie jedinca k rozhodnutiu, aby hľadal spôsoby, ako premeniť možné na reálne.

Mentor: „Peter prichádzal na aktivity do komunitného centra. Okrem iného bol zapojený aj do mentoringu. Aj keď v mentorskom programe vydržal len asi dva roky, počas nich sa stretol aj

s Feuersteinovou metódou. Potom prestal chodiť do komunitného centra. Keď som ho stretla po nejakom čase, radostne mi oznámil, že úspešne ukončil deviaty ročník základnej školy a urobil prijímacie skúšky na strednú školu s maturitou. Pýtala som sa ho, ako sa dopracoval k rozhodnutiu študovať ďalej. Jeho odpoveď ma milo prekvapila. Povedal mi, že pri jednom rozhovore o potrebe vzdelania, o tom, že môže získať dobré zamestnanie, že ak si to dobre naplánuje, tak nielen ukončí základnú školu, ale môže ísť aj ďalej, zrazu uvidel, že sa zmenili jeho postoje k štúdiu a že je možné, aby študoval ďalej. Dnes je úspešným študentom tretieho ročníka strednej školy v Košiciach a rozmýšľa pokračovať ďalej v štúdiu na policajnej akadémii.“

Sprostredkovanie pocitu spolupatričnosti

V modernej spoločnosti je potreba niekam patriť výrazne znížená alebo obmedzená na špecifické rozmery života alebo správanie jedinca. Súčasný trend vedie k izolácii a individuálnym prežívaniam človeka. Práve preto si sprostredkovateľ s dieťaťom vytvára dôverný vzájomný vzťah, ktorý funguje ako v osobnej rovine, tak aj pri pracovných úlohách.



Dobré výsledky v škole závisia od pocitu spolupatričnosti u dieťaťa, v škole sa riešia otázky priateľstva, kamarátstva so všetkými nevyhnutnými črtami, ako je spoľahlivosť, chuť k spolupráci, záujem. Práve škola pôsobí na dieťa a je tým vhodným miestom, kde je možné rozumným spôsobom posilniť u dieťaťa cit spolupatričnosti aj jednoduchou vetou „Pomôž kamarátovi rozdať farbičky.“

Aktérmi interakcie pri ktorej dochádza k sprostredkovanému učeniu sú:

A. **Podnet** – svet predmetov a udalostí, ktoré pôsobia na jedinca. Mení sa podľa zámeru sprostredkovateľa, podnet je pre neho zdrojom zmeny dieťaťa. Zámerom sprostredkovateľa nie je len informácie o podnete odovzdať. Jeho úlohou je aj ukázať spôsob, akým je možné podnet vnímať, spracovať, zaradiť do časového, prípadne priestorového rámca, čím dodá podnetu význam, ktorý je prispôbený dieťaťu. Dieťa tak vníma podnet spôsobom, ktorý prekračuje priamu skúsenosť.

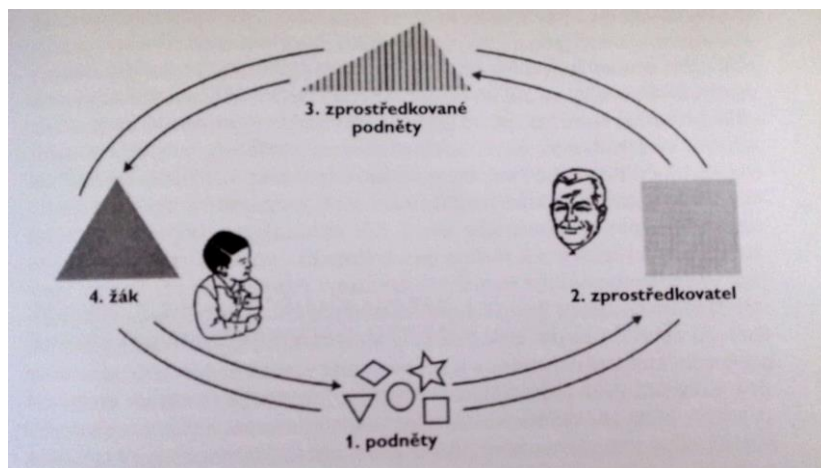
Deti prišli do klubu, že sa budeme spolu učiť násobilku, čo je pre ne veľmi ťažké. Zobrali sme kocky LEGO a skladali sme podľa farby kocky tzv. „dvojky“. Súčasne sme spočítavali počet gombíkov na kocke - 1 krát 2, 2 krát 2, atď. Aj násobilku je možné vysvetliť prostredníctvom skladania LEGO kociek. Deti sa uistili, že úlohu - násobilku zvládnu, že to vôbec nie je ťažká úloha, lebo je to „len skladanie kociek“.

B. Ten, komu sa sprostredkuje – dieťa, žiak, študent, poslucháč, príjemca sprostredkovania. Sprostredkovateľ vytvára v dieťati, ktorému sprostredkováva taký stav mysle, ktorý zabezpečí, že dieťa aktívne prijíma podnety. Sprostredkovateľ vyberá podnety a vytvára vhodné prostredie, v ktorom sa koncentruje pozornosť dieťaťa tým, že ju zameriava na hlavné charakteristiky podnetov a ich význam. Pokiaľ dieťa nedokáže zamerať svoju pozornosť, nerozumie prečo sprostredkovateľ vybral určitý podnet, nezvnútorňuje si zručnosti triediť podnety a odpovedať na ne, potom si dieťa nerozvíja základné kognitívne funkcie potrebné pre ďalšie učenie sa. Podnety, ktoré dieťa zvládlo a celkom nové podnety, ktoré si potrebuje osvojiť, majú zásadný vplyv na úroveň jeho výkonnosti a na jeho reakciu na ďalšie podnety.

Spojením troch bodov vznikne vždy trojuholník a spojením štyroch bodov štvorec, to je tá jedinečnosť a ten podnet, ktorý si dieťa musí uvedomiť a osvojiť. Vo FIE inštrumentoch sa pracuje s trojuholníkom a štvorcom, ak dieťa má osvojené tieto základné pojmy, vyhľadáva ďalšie pomôcky (nápovedy) - farebné body a tým sústreďuje svoju pozornosť na rôzne možnosti zefektívnenia svojej práce.

C. Sprostredkovateľ – skúsenejšia a informovanejšia osoba, dospelý človek, mediátor, učiteľ. Jeho úlohou je vhodný výber obsahu a poskytnutie účinného sprostredkovania.

Všetci traja aktéri podieľajúci sa na skúsenosti sprostredkovaného učenia, sa navzájom ovplyvňujú.



Obr. 3 Slučka sprostredkovania

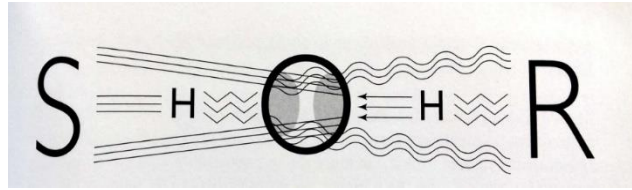
Osobnosť sprostredkovateľa

Predchádzajúcu časť sme venovali skúsenosti sprostredkovaného učenia, jeho kritériám a účastníkom. Nemenej dôležité je tiež popísať aj kritériá na kvalitného sprostredkovateľa. Existujú vôbec nejaké? Môže byť sprostredkovateľom iba ten, kto má určité osobnostné predpoklady? Dá sa táto rola naštudovať? Feuerstein žiadne požiadavky na sprostredkovateľa nešpecifikoval. Súčasní autori (Májová, Blagg), ktorí skúmali vplyv metódy inštrumentálneho obohacovania na pedagógov, tvrdia, že určité osobnostné predpoklady by človek pracujúci s metódou mal mať. Rovnako dôležitý je aj pozitívny vzťah k sebe samému a k svojej pedagogickej práci.

Požiadavky na osobnosť sprostredkovateľa nie sú malé. V prvom rade je potrebné prijať teóriu štruktúrnej kognitívnej modifikovateľnosti a naplňovať parametre sprostredkovaného učenia. Práve tieto parametre nepriamo poukazujú na vlastnosti, ktorými by mal sprostredkovateľ disponovať. Je potrebné deti prijať také, aké sú a zaujať k nim nehodnotiaci prístup. Od sprostredkovateľa sa očakáva kreativita a flexibilita. Mal by byť orientovaný na dieťa, na jeho jedinečné vnímanie, na základe ktorého zvolí taký spôsob interpretácie podnetov, ktorému dieťa porozumie. Nemenej dôležitý je všeobecný prehľad, dobrý sprostredkovateľ by mal mať dostatočné poznatky z najrôznejších oblastí. Z toho vyplýva potreba, aby si neustále rozširoval vedomosti. Podstatný je aj sprostredkovateľov pozitívny prístup k rôznym situáciám a podnetom, ktoré chce dieťaťu objasniť. Mal by byť schopný pútavo rozprávať, aby u dieťaťa vzbudil záujem. Mal by vstepovať spoločenské a kultúrne hodnoty, aby si dieťa uvedomilo ich potrebu a význam.

Sprostredkovateľ sa zameriava na prístup dieťaťa k riešeniu problému. On sám prechádza pri sprostredkovaní mnohými zmenami. Aby bol dobrým sprostredkovateľom, musí sa zmeniť osobnostne. Musí zmeniť svoj štýl a spôsob vplyvu na iných, pretože im musí dodať energiu, dokázať aktivizovať odpovede, ktoré sú často iba v mysli, predstave dieťaťa. Musí vedieť prispôbiť svoj prejav, pohyby a reč tela potrebám situácie, aby dosiahol ciele sprostredkovania. Od dieťaťa by mal vyžadovať, aby pracovalo iným spôsobom, štruktúrou alebo zámerom odlišným od bežných interakcií. Práve správny prístup sprostredkovateľa je jedným z najsilnejších zdrojov, ktorými prispieva k zmene dieťaťa.

Miesto sprostredkovateľa v interakcii názorne ukazuje nasledujúci diagram kde „H“ – *human*, človek - sprostredkovateľ je vsunutý medzi podnet „S“ – *stimul* a „O“ *organizmus (dieťa)* a opäť človek – sprostredkovateľ je vsunutý aj medzi „O“ *organizmus (dieťa)* a odpoveď „R“ – *response*.



Obr. 4 Diagram SHOHR¹

Potreba sprostredkovaného učenia

Základnou charakteristikou ľudstva je relatívne dlhý vývoj človeka a proces adaptácie na samostatný život. Dieťa pre svoj vývoj potrebuje pevnú, funkčnú a láskyplnú väzbu k „dôležitej, významnej“ osobe. Od narodenia dieťa potrebuje pomoc druhých ľudí, aby malo uspokojené základné životné potreby. Od útleho detstva sme sociálnymi bytosťami, viažeme sa na iných vo svojom okolí. Osobnosť a intelekt dieťaťa preto musíme chápať ako jav, ktorý sa formuje v sociálnych a kultúrnych špecifických súvislostiach.

Donedávna psychológovia zastávali názor, že vývoj intelektu a procesy učenia sú produktom interakcie človeka s jeho okolím. Sociálnu a kultúrnu podmienenosť nebrali do úvahy. Na deti sa pozerajú ako na samostatných „objaviteľov“, ktorí sa učia priamym kontaktom s predmetmi a prostredím, v ktorom sa nachádzajú. Domnievali sa, že vývoj dieťaťa je podmienený biologickým zrením a sociálne väzby s druhými osobami tento proces nijako neovplyvňujú.

Pedagogické prístupy inšpirované týmito názormi kladú dôraz na tzv. *priame formy učenia*, ktoré predpokladajú, že dieťa vždy samo iniciuje interakciu s okolitým prostredím a ľuďmi v rôznych podobách (pozorovaním okolia, náhodnými činnosťami, štýlom „pokús omyl“). Pedagóg má rozpoznať typ úlohy zodpovedajúci úrovni intelektu dieťaťa, vybrať vhodné pomôcky, ponúknuť vhodné podnety a vytvoriť situácie, ktoré napomáhajú dieťaťu rozvíjať sa.

Učenie priamym kontaktom s okolitým svetom Feuerstein považuje až za druhú formu učenia. Myslí si, že informácie a skúsenosti nadobudnuté touto formou dokáže človek využívať a zhodnocovať len, ak má predtým možnosť zažiť v dostatočnej miere sprostredkované učenie. Vo svojej teórii sprostredkovaného učenia pripisuje oveľa väčší význam *druhým osobám* v okolí dieťaťa (rodič, učiteľ,

¹ https://www.alf.dk/images/Feuerstein_og_teorien_om_strukturel_kognitiv_modifierbarhed.pdf (obr.str.9)

starší kamarát). Druhá osoba doslova vkladá seba samého medzi podnety okolitého prostredia a dieťa, čím radikálne mení podmienky a podobu interakcie dieťaťa s blízkeho okolia. Hovoríme tomu, že dospelí určité situácie dieťaťu sprostredkujú.

Feuerstein hovorí o *skúsenosti sprostredkovaného učenia*. Zdôrazňuje, že každá situácia, v ktorej máme možnosť zažiť sprostredkované učenie, je iba súčasťou celého reťazca skúseností formujúcich náš intelekt a procesy učenia sa. Prvou osobou, od ktorej dieťa získava prvotné skúsenosti a utvára si s ňou vzťah je matka, postupne dieťa získava nové skúsenosti z interakcií s otcom, starými rodičmi, súrodencami, s priateľmi a učiteľmi. Práve učitelia sú najvýznamnejšími nositeľmi sprostredkovaného učenia mimo rodinného prostredia dieťaťa.

Sprostredkované učenie je nutným predpokladom pre rozvoj jednej z najdôležitejších charakteristík ľudského intelektu, ktorým je schopnosť prispôbiť sa zmenám v životnom priestore, ktorý človeka obklopuje. Rovnako, sprostredkované učenie rozvíja aj schopnosť človeka pracovať s novými informáciami a skúsenosťami tak, aby sa človek posúval vpred.



Realizácia sprostredkovaného učenia

Spôsob, akým učiteľ realizuje sprostredkované učenie môže mať dve formy:

- využitím materiálov (inštrumentov) metódy Inštrumentálneho obohacovania;
- využitím vlastných materiálov a pomôcok viazaných na klasické vyučovacie predmety, v ktorých sa aplikujú princípy sprostredkovaného učenia vo vyučovaní.

Ťažko jednoznačne povedať, ktorá z foriem je vhodnejšia. Niektorí učitelia preferujú prácu s hotovými pracovnými listami inštrumentálneho obohacovania. To im dodáva pocit istoty a uľahčuje prípravu na vyučovaciu hodinu. Táto forma však nie je voľne dostupná a viaže sa na špeciálny tréning, ktorý je potrebné absolvovať. Z toho dôvodu učitelia častejšie siahajú po druhej alternatíve. Opierajú sa o dobrú znalosť princíпов, prvkov a systematicky ich zaraďujú do vyučovania.

Použité fotografie vznikli počas rokov 2017 a 2018 a sú z Komunitných centier Stará Ľubovňa, Rankovce, Veľká Ida a Luník IX, Košice, kde ETP Slovensko organizuje popoludňajšie FIE kluby pre deti vo veku 9-13 rokov.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union